

Cuprins

Prolog / 7

Într-un cartier din București, demolat / 11

Nenea Bunul, Nenea Răul / 11

Hai, hai, Chelcioiule, ogoește-te! / 44

La Liceul nr. 1 Nicolape Bălcescu din București / 51

Student tomnatic silitor / 56

Despre colegii de facultate și despre profesorii de la Iași / 60

Despre colegii de facultate de la Universitatea din București / 66

Profesorii care mi-au marcat drumul / 70

Dezghețul ideologic în Facultatea de Filozofie: a fost... și nu prea / 83

Cât durează o prietenie din studenție? / 87

„Uită tot ce ai învățat la facultate și apucă-te să înveți” / 93

Traian Herseni, un clasic al psihosociologiei românești / 96

1968 – momentul de glorie al lui Ceaușescu / 105

Asistent universitar: nici student, nici profesor / 115

Sedințele de partid nu erau de partid, ci de partide / 130

Fiecare epocă își are revoluționarii ei / 139

Sociologia patronată de Miron Constantinescu / 142

Vina de a fi fost cu bursă DAAD în Republica Federală Germană / 150

Cu studenții în practica de cercetare sociologică / 163

La Academia mult hulită / 179

Profesori, studenți, cursanți: o lume pestriță / 190

Sociologia, Cenușăreasa Academiei „Ștefan Gheorghiu” / 205

Evenimentele din Decembrie '89, așa cum le-am trăit / 232

Semne prevestitoare / 233

Academia „Ștefan Gheorghiu” atacată de teroriști / 245

25 Decembrie: ultimul proces stalinist / 248

Angajat civil într-o unitate militară / 255

„Tot ce a fost înainte de '89 a fost rău” / 258

Un profesor universitar dizident / 260

Am ajuns și eu profesor universitar / 264

Rector la Institutul Național de Informații / 270

Am crezut în autonomia universitară / 273

Servitutea militară a unui rector „ofițer-civil” / 277

O retrospectivă / 280

Din nou profesor la Universitatea din București / 286

Despre unii dintre foștii mei studenții / 308

**La un pas de „Stația Terminus”, când anii se adună
și cei dragi ne părăsesc / 316**

Acronimul ucigaș: COVID-19 / 327

Crăciunul 2020: trist, atât de trist... / 335

Încheiere: Nu ne trasăm singuri parcursul vieții / 341

Note / 343

Bibliografie / 347

Într-un cartier din București, demolat

Strada Lăzuranu² unde am locuit 30 de ani, din 1940 până în 1970, nu mai există. Și cartierul copilăriei mele, Cartierul Uranus, a dispărut. I-a luat locul Casa Poporului, pe „stil vechi”, sau Palatul Parlamentului, pe „stil nou”. Când în 1980 a început demolarea cartierului Uranus, toți sperau că strada lor va fi ocolită de buldozere. Dacă nu întreaga stradă, cel puțin casa lor și a vecinilor. Nu am aflat concret despre planul de sistematizare a zonei decât în ziua în care părinții și sora mea au fost somați să părăsească imobilul pe care îl renovaseră cu vreo cinci ani mai înainte. Puteau să-și dărâme singuri casa – asta da libertate de decizie! – și să recupereze ce credeau că le-ar fi de folos (uși, tocuri de geam, cărămizi) sau să lase să le fie demolată de stat. Cine opta pentru prima variantă, nu mai primea repartitie pentru o altă locuință. Părinții mei au crezut că este mai bine să li se repartizeze o locuință. Dar despre asta voi povesti peste câteva pagini.

Nenea Bunul, Nenea Răul

Unii oameni pretind că păstrează amintiri de la vârsta de 3-4 ani. Nu-mi vine să-i cred. Poate că își amintesc ce le-au povesti părinții sau bunicii lor. Sau poate că eu sunt o excepție... Primele mele amintiri sunt de pe la vârsta de 5 ani. Imediat după terminarea războiului, prin 1945-1946, traiul celor mai mulți bucureșteni, ca și al majorității concetățenilor, era îngreunat de urmările conflagrației mondiale, de despăgubirile pe care am fost obligați să le plătim sovieticilor, de seceta prelungită, de haosul schimbărilor ce se anunțau: abdicarea Regelui, preluarea puterii de către comuniști. Firește că eu nu simțeam dezastrul țării. Mă dădeam cu trotineta. Vecinii ieșeau la poartă când treceam vijelios la vale, pe Lăzuranu. Îi scotea la poartă zgomotul asurzitor al rulmenților ce serveau ca roți trotinetei făcută din două scânduri și o scurtătură de băț drept ghidon: mă blagosloveau... Trotuarul era pavat cu lespezi de piatră.

Mai nimeream și în câte o groapă, mai pierdeam direcția și îmbrățișam stâlpii de lemn dați cu gudron care susțineau firele electrice sau stâlpii din fontă ai felinarelor cu gaz ce luminau strada. Aprinderea felinarelor era un eveniment pentru noi, copiii. Lampagiul ne mai altoia cu pompa, când ne prindea cocoțați pe felinar. Era minunat, așa îmi amintesc.

Jucam fotbal cu mingea de cârpă, făcută dintr-un ciorap umplut cu zdrențe, sau băteam țurca. Nu știți ce este țurca? Să vă spun eu. Cioplești, dintr-o scândură, o scurtătură de vreo 10 cm. Cioplești extremitățile, așa cum ascuți cu lama un creion. Pe fiecare latură a paralelipipedului scrijelești numerele latine: I, II, III, X. Acesta este țoiul. Cu un băț mai solid, de preferință cu un făcăleț sau cu o coadă de mătură, lovești țoiul peste una din extremități. Țoiul se ridică la vreo jumătate de metru sau chiar mai sus. În acel moment îl lovești cu putere și, dacă ai noroc și nu ajunge în geamul vreunui vecin, calculezi punctajul. Câștigă cine are punctajul cel mai mare. Nu este chiar jocul de-a țurca descris de Petre Ispirescu în *Jucării și jocuri de copil* (1885), ci o adaptare pentru copiii străzii, nu pentru cei ai pajiștilor verzi unde puteai să faci o gropiță pentru țoi. Prin anii 1950, pe străzile Bucureștiului – și nu numai pe cele din Cartierul Uranus – mulți copii asemenea mie băteau țurca fericiți cât era vara de lungă.

Jucam și „Cinci pietre” pe scările clădirilor-tip de pe partea cu numere impare a străzii copilăriei mele. Ce copii mai joacă azi Cinci pietre?! Și cine mai știe cum se desfășura acest joc ce datează din Antichitate? Luai pietricelele în pumn și le dădeai drumul de la oarecare înălțime pe o suprafață orizontală, netedă. Trebuia să căutăm și pietricelele – cele cubice de mărimea unei bucăți de zahăr brun erau cele mai valoroase: nu se rostogoleau unele peste altele. Și mai trebuia să găsim și suprafața nici prea mare, nici prea mică unde să ne arătăm îndemânarea. Scările clădirii-tip ofereau condiții ideale. Unde mai pui că dimineața și până după prânz erau însorite. În plus, locatarii erau la serviciu. Rar se întâmpla să fim alungați de la ușa lor. Cel mai mult îmi plăcea „Dintr-o nemi” – o variantă mai complicată a jocului: aruncai cu mâna o pietricică în sus și, până să o prinzi, trebuia să iei în pumn o pietricică dintre cele patru de jos, fără să atingi vreuna dintre celelalte trei. De aici și prescurtarea pentru „Dintr-o aruncare, nemișcând alte pietricele”. Nu că mă laud, dar îi cam dovedeam pe prietenii-adversari: adunam mai repede decât ei pietricelele. Nu îndemânarea mă ajuta, ci pietricelele mele adunate de aici, de colo: neșlefuite, erau aproape perfect cubice. Le păstram ca pe o comoară, așa cum alții de seama mea își păstrau mașinuțele cu cheie primite de la Moș Crăciun.

Am lăsat mai la urmă fotbalul, despre care acum se spune că este „sportul rege”. În copilăria mea era „regele maidanelor”. Mingea ne-o confecționam singuri. Secretul: să înfundăm bine zdrențele într-un ciorap și să coasem marginile în așa fel încât să pară o sferă. Sfera ei de sferă! Când luftam (șutam pe lângă minge) și nimeream în caldarâm, pielea de pe degetul mare se dădea peste cap și sângele dădea să ude terenul. Jucam fotbal desculț pe stradă, chiar dacă strada Lăzureanu curgea la vale spre strada Antim. Probabil că de la noi s-a inspirat Elena Udrea, ministrul dezvoltării regionale (2009-2012) în guvernarea Boc, când a finanțat clientela politică pentru a amenaja terenuri de fotbal în pantă... Să lăsăm însă politica pentru mai târziu.

Maică-mea era îngrijorată să nu cumva să mă infectez, dar nu m-a oprit niciodată să mă joc cu copiii vecinilor pe stradă. Erau la fel de sărmani – așa zice eu acum. Nu situația materială a părinților făcea diferența, ci abilitatea, talentul de a lovi mingea sau țoiul. Și mai era ceva: viteza! Să fugi să nu te prindă vecinul căruia i-ai spart fereastra sau din curtea căruia ai furat cu „hoțoaica” corcodușe, cireșe sau caise, după caz. Era pe Schitul Maicilor, o străduță pavată cu piatră de râu ce dădea în Lăzureanu, unde stătea parcă ascunsă o bijuterie de bisericuță înconjurată de chilii pentru măicuțe. Biserica Buna Vestire, ridicată prin secolul al XVIII-lea, a fost translatată spre a fi salvată de la demolare, pentru a face loc Casei Poporului. De la măicuțe cumpăram borș din tărâțe de grâu pentru acrit ciorba. Se spune că borșul rezultat din macerarea tărâțelor de grâu, bogat în enzime și vitamine, are efecte miraculoase pentru sănătate. Nu știu, dar pot să jur că borșul cumpărat de la măicuțele de la Schitul Maicilor era un deliciu. Până ajungeam cu el acasă, minune, se înjumătățea. Astăzi, văduvită de chilii, biserica stă ascunsă în spatele sediului Serviciului Român de Informații de pe Bulevardul Unirii.

Era pe strada Schitul Maicilor – îmi aduc aminte – un cais aplecat din curtea împrejmuită cu un gard verde, de două ori mai înalt decât noi. Cu „hoțoaica”, o trestie lungă de 1,5-2 m, al cărei vârf era astfel despicat încât să prindă „prada” și, prin rotire, să o rupă din pom, colindam cartierul Uranus, demolat din ordinul lui Ceaușescu. Ce fericit eram când adunam două-trei caise verzi sau cireșe încă neocoapte... Nu îmi plăceau acriturile alea, dar când fructele se coceau, stăpânii întăreau paza, spre deznădejdea noastră.

În august 2015, pe gardul Casei Poporului – a se citi „Palatul Parlamentului” – au fost expuse mai multe panouri cu fotografii făcute de arhitectul Dan Vartanian în anul 1982, „în plină furie ceaușistă a demolării cartierelor Uranus,

Izvor, Antim sau Rahova”, cum menționa pe unul din panouri arhitectul. Printre ruine se văd blocuri rămase în picioare, ca niște străjeri ai trecutului. Nicio fotografie nu amintește de casele insalubre ce populau spațiul, de maidanele (locurile virane, pline de buruieni) ce rămăseseră printre vilele „mahalalei”. Pe strada Cazărmii, oarecum paralelă cu strada Lăzureanu, pe un astfel de maidan ne-am făcut o cazemată, un fel de bordei unde ne adunam noi, copiii străzii, să facem planul de asalt asupra pomilor fructiferi din zonă.

Mi-am adus brusc aminte de această cazemată când am vizitat, prin anii 1980, o Școală specială a Ministerului Afacerilor Interne unde erau internați minorii care săvârșiseră infracțiuni mărunte. Școala era militarizată: cadrele didactice și pedagogii aveau grade militare, curtea școlii era împrejmuită cu un gard înalt și cu sârmă ghimpată. Nu lipsea nici santinela de la intrare. Comandatul școlii m-a pus în temă cu problemele de organizare a învățământului și mai ales cu problemele de disciplină: „Uitați, elevii sunt la clasă să-și pregătească temele pentru mâine”. Cu aceste vorbe a trecut la un panou, cum știam că există numai în fabrici pentru dirijarea producției, a manevrat niște butoane și din difuzor s-a auzit:

- Mircea cel Bătrân... Vlad Tepeș... Alexandru cel Bun...
- *Iar joacă poker!*

Altă manevră, alte butoane: „Unde este pedagogul de serviciu? Imediat, la sala de clasă!”. Pedagogul era ocupat. Un elev de 13-14 ani, o mână de om cât o linguriță, reușise să fugă din școală. A fost prins în gară, înainte de a apuca să se urce în tren.

- De ce ai fugit, mă? De ce ai fugit? Spune, mă, de ce ai ieșit din școală fără să ți se dea voie?!
- Mi-a fost dor de mama.
- De ce minți, mă? De ce minți?!

Am oprit elanul educativ al pedagogului și l-am luat deoparte pe elevul „problemă”. Am aflat că fusese internat în școala de reeducare pentru că furase de la un chioșc alimentar câțiva lei și o pungă cu bomboane. Copilul acela puteam să fiu eu, dacă atunci când aveam vârsta lui eram dat pe mâna miliției. Să vedeți cum a fost. Împreună cu alți trei colegi de clasă am încercat într-o seară să furăm farurile de la o mașină parcată pe strada Schitul Maicilor. Voiam să

semnalizăm intrarea în cazemată. De fapt, eu „țineam de șase” să-i avertizez pe ceilalți trei care meștereau la farurile automobilului. Atât de vigilent am fost, încât proprietarul automobilului nu i-a prins pe ei, ci pe mine. Am avut de două ori noroc. Colegii mei nu avariaseră mașina și proprietarul nu m-a dat pe mâna miliției. M-a dus la el în casă, unde se serba nu știu ce eveniment, și m-a descusut: ce sunt părinții, unde locuiesc ceilalți trei care fugiseră. Și-a luat pardesiul și cu mine de mână a mers la adresele pe care le spusese.

Am început cu adresa cea mai apropiată: Antim, colț cu Lăzureanu. În fața noastră, tatăl colegului meu i-a aplicat pe loc corecția fizică fiului, astăzi arhitect pensionar. La altă adresă, părinții celuilalt coleg nu s-au manifestat atât de aprig: „Sunt copii, iertați-i. V-au zgâriat mașina? Farurile înțeleg că nu le-au luat...”. Ce s-a întâmplat după ce am plecat nu știu, nu am aflat. Nu ne-am mai întâlnit la cazemată. La ultima adresă nu era nimeni acasă. Colegul ăsta chiar a avut noroc. Și eu de asemenea. Se făcuse târziu și „Nenea” mi-a dat drumul să merg singur acasă, unde firește că nu am spus de ce am întârziat. Dacă proprietarul automobilului ne-ar fi reclamat la miliție, foarte probabil am fi fost eliminați de la școală, am fi ajuns poate într-un centru de reeducare și forța de muncă din România ar fi fost mai scăzută cu un arhitect, doi ingineri, și... un profesor universitar.

*

Mă jucam pe stradă cât era ziua de mare. Este adevărat. Dar, din când în când, am mai fost de ajutor părinților: mă trimiteau după pâine, după cumpărături mărunte. Centrul de distribuire a pâinii, o magazie cu o fereștrică, era la vreo sută de metri departe de Lăzureanu, pe strada Uranus. Traversam strada Minotaurului, paralelă cu Lăzureanu, și gata. În fața centrului de distribuire a pâinii se forma mai mereu o coadă de 10-20 de metri, uneori mai lungă. Mă strecuram în față, de..., eram desurcăreț sau cum spuneau vecinele, cele mai multe în vârstă, ponosit îmbrăcate, „obraznic”. Distribuirea pâinii se făcea rapid. Dădeai bonurile și banii printr-o fereștrică și pâinea ți se puneă în brațe. Pâinea pe cartelă era de un singur fel: neagră, de secară. Cartelele erau diferite: roșii pentru muncă grea, albastre pentru funcționari, galbene pentru liber-profesioniști și pensionari. În funcție de culoarea bonurilor, primeai o cantitate de pâine mai mare sau mai mică. Dacă distribuirea pâinii nu dura mult, așteptarea mașinii cu pâine mi se părea nesfârșită. Ieșeam din rând, mă ridicam pe vârful picioarelor și îmi suceam gâtul spre intersecția străzilor Uranus,

13 Septembrie și Cazărmii, din direcția aceea venea mașina de la Fabrica de pâine Gaghel. Strigătul de triumf „Vineee!” anima coada. Îmi răsună și acum în minte. Din cauza asta după Decembrie 1989 le spuneam studenților care erau revoltați că pe vremea lui Ceaușescu pâinea se dădea pe cartelă, că se stătea la coadă: „Dumneavoastră nu știți ce înseamnă cu adevărat pâinea pe cartelă, ce înseamnă coada la pâine!”.

Pe strada Lăzureanu, colț cu strada Seneca, ce lega Lăzureanu de Cazărmii, funcționa un atelier de fabricat și de umplut sifoane. În curtea atelierului era și un grajd pentru cai, în partea dreaptă. În stânga curții erau aliniate cele trei-patru căruțe. Proprietar era unul, Sepoșanu – parcă așa îl chema. Sifoanele din sticlă groasă, colorată în roz, albastru sau verde, erau puse în lăzi de lemn, câte opt bucăți, și distribuite pe la restaurantele din cartier cu căruțele-platformă trase de cai. Căruțele aveau roți de cauciuc, ca de mașină. Nu făceau zgomot pe macadamul străzii. Se auzeau doar copitele obosite ale cailor. Noi, copiii, pândeam la colțul străzii dinspre Uranus căruțele care se întorceau la atelier. Dacă venea „Nenea Bunul”, ne agățam de căruță și călătoream ca în caleașcă. Dacă apărea „Nenea Răul”, tot ne agățam la spatele căruței. Adesea, simțeam biciul căruțașului peste mâini, peste cap. Înjurăturile mă feresc să le amintesc, oricum erau de mamă. (Fig. 1)

Fig. 1. Strada Lăzureanu (1950)